

ОКРЕМА ДУМКА

**судді Конституційного Суду України Шаптали Н.К. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“
(справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу)**

На підставі статті 64 Закону України „Про Конституційний Суд України“ висловлюю окрему думку стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 (далі – Рішення).

У Рішенні Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ від 22 лютого 2000 року № 1489–III з наступними змінами у взаємозв’язку з положенням частини другої цієї статті стосовно госпіталізації особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною, до психіатричного закладу на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра без судового контролю.

Виходячи з важливості порушених у конституційному поданні питань та необхідності їх вирішення, підтримуючи в цілому закладену у Рішенні ідею про судовий контроль за госпіталізацією особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною, до психіатричного закладу на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра, вважаю за доцільне висловити певні міркування щодо деяких аспектів мотивувальної частини Рішення.

1. Конституція України визначає основні функції і повноваження Конституційного Суду України. Так, у пункті 1 частини першої статті 150 Основного Закону України регламентовано, що до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про **відповідність Конституції України** (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України та правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Відповідно до положень статті 2 Закону України „Про Конституційний Суд України“ завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Вказане завдання впливає з принципу верховенства Конституції України та реалізується Конституційним Судом України шляхом здійснення конституційного нормоконтролю законів та інших правових актів органів державної влади, перевірка яких здійснюється на предмет дотримання конституційних принципів, закладених Основним Законом України.

Враховуючи наведене варто зазначити, що рішення про відповідність чи невідповідність Конституції України законів та інших правових актів органів державної влади, визначених у пункті 1 частини першої статті 150 Основного Закону України, як правило, приймаються Конституційним Судом України за результатами аналізу змісту їх положень та конституційних норм, яким, на думку суб'єкта права на конституційне подання суперечать ці положення, а також за результатами дослідження тих положень Конституції України, які стосуються питання, що розглядається. Однак це не виключає того, що при формуванні правової позиції щодо порушеного питання Конституційний Суд України може використовувати результати дослідження інших положень Конституції України, положення актів національного законодавства України та міжнародних актів.

Посилання на міжнародні акти та практику Європейського суду з прав людини є необхідним, однак воно має розкривати розуміння саме норм Конституції України крізь призму міжнародних стандартів.

Натомість, мотивувальна частина Рішення фактично базується на дослідженні Конституційним Судом України міжнародних актів та перевірці оспорюваного положення на предмет узгодження з цими документами, зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Рекомендацією Парламентської Асамблеї Ради Європи з психіатрії та прав людини від 1 січня 1994 року № 1235, а також практикою Європейського суду з прав людини тощо. Однак такий підхід до прийняття Рішення не узгоджується із завданням Конституційного Суду України щодо перевірки законів та інших правових актів органів державної влади на відповідність Конституції України (конституційність).

Так, у підпункті 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України аналізує низку міжнародних актів, фактично перевіряючи положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ на відповідність цим актам. За результатами такої перевірки Конституційний Суд України дійшов висновку щодо необхідності здійснення судового контролю над втручанням у право на свободу та особисту недоторканність психічнохворої особи під час її госпіталізації до психіатричного закладу без її згоди, що виходить за межі його повноважень та не узгоджується з його завданням.

Крім того, звертаю увагу, що викладене у Рішенні дослідження міжнародних актів майже у всіх пунктах його мотивувальної частини, позбавляє його побудову певної структурованості, що впливає на розуміння, якій саме нормі Конституції України не відповідає оспорюване положення.

2. Викликає певні застереження абзац третій пункту 3 мотивувальної частини Рішення щодо визначення відповідно до статті 3

Конституції України „обов’язку створення належного правового механізму захисту конституційних прав і свобод особи“.

Так, у статті 3 Основного Закону України закріплено, що людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави.

Наведені положення Основного Закону України не встановлюють жодних обов’язків держави щодо створення правового механізму захисту конституційних прав і свобод особи, а тому викладене у Рішенні їх трактування є довільним.

Аналіз змісту статті 3 Конституції України дає підстави стверджувати про встановлення у ній фундаментальних соціальних цінностей держави, таких як людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а також про визначення змісту і спрямованості діяльності держави, які полягають в утвердженні прав і свобод людини та їх гарантій, встановленні відповідальності держави перед людиною за її діяльність із врахуванням її обов’язків.

3. Вважаю за необхідне висловити застереження щодо пункту 4 мотивувальної частини Рішення стосовно визначеного Конституційним Судом України порядку його виконання. Суд вказав, що „до моменту законодавчого врегулювання питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією до психіатричного закладу недієздатної особи на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра така госпіталізація можлива лише за рішенням суду“.

Відповідно до положення третього речення частини першої статті 13 Закону України „Про психіатричну допомогу“ „Особа, визнана у

встановленому законом порядку недієздатною, госпіталізується до психіатричного закладу на прохання або за згодою її опікуна“.

У цьому випадку Конституційний Суд України застосував „судовий активізм“. Однак його застосування має бути виправданим та покращувати ситуацію. Це було б можливим за наявності законодавчого механізму реалізації судового контролю за госпіталізацією до психіатричного закладу особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною. Отже, до врегулювання цього питання процесуальними кодексами України пункт 4 мотивувальної частини Рішення породжуватиме проблеми як для суддів, які мають приймати відповідні рішення, так і для медичних закладів, які мають лікувати психічнохворих.

Суддя
Конституційного Суду України

Н. К. ШАПТАЛА